

Savršen književni primer uzlaska nalazi se u poslednjih šest pevanja Danteovog **Cistilišta**. Tu se Dante, penjući se uz planinu u obliku vijugavih stepenica, čisti od svog poslednjeg greha iz dvadeset šestog pevanja, i otkriva da je vratio svoju izubljenu mladost, ne individualnu, nego generičku mladost Adamovog potomka, i stoga se našao u Edenskom vrtu, u »zlatnom dobu« klasične mitologije, u nižem Raju neposredno ispod meseca, gde počinje pravi Raj. Dalje od te tačke Vergilije ne može da ga prati i kada Donte ostaje sam pred njim se otvara velika vizija feči i slike. U dvadeset osmom pevanju eden je **locus amoenus**, mesto većno blage klime, iz kojega potiče i u koje se vraća svako seme biljnog sve, drugim rečima, Eden je na vrhu prirodnog ciklusa. U edenu Dante sreće devojku Matildu, koja ga podeća na Prozerpinu, kaže se u istom pevanju, i na priču o tome kako ju je majka izgubila i kako je ona izgubila prolećno cveće. Ranije, u dvadeset sedmom pevanju, crveni ili purpurni cvet, konvencionalni simbol umirućeg božanstva, ubačen je u slike koje se odnose na Pirana i Tizbu. Kako u vrtu ima i drveća, drvo je, kao i vrh planine, prirodni simbol vizije uzlaska, koji se kod Dantea prvi put javlja u dvadeset devetom pevanju u obliku sedam svećnjaka, koji iz daljine izgledaju kao zlatno drveće, i kasnije u trideset drugom pevanju kao purpurno drvo znanja.

svakom slučaju Milton ima na umu uzvišeni položaj Adonisovih vrtova kad u **Komusu** Duh čuvar stiže iz vrtova, koji su prema početnom stihu: »Ispred zvezdanog praga Jupiterovog dvora.« Milton stavlja i Eden na vrh planine opasan »zidom od zelenila«, dok se o svetu u koji je Adam izgnan kaže da je »niska ravnica«.

U biblijskoj tipologiji je odnos između Edena i pustinje Adamovog izgnanstva približno paralelan odnosu obećane zemlje i bezakonja. I ovde se zamišlja da je obećana zemlja »iznad« pustinje ovoga sveta, sa glavnim gradom Jerusalimom, glavnim gradom sveta i gradom na planini, »na koju se plemena popeše«. Isti jezik ulazi i u proročke vizije. Jezekiljeva vizija o ovozemaljskoj pustinji je u udolini, jami, dok panorama obnovljenog Jerusalima, sa kojom se proročanstvo završava, počinje tako što prorok sedi: »Na veoma visokoj planini.« U **Vraćenom raju** (Paradise Regained) Hristovo iskušenje u pustinji je u stvari silazak u pakao, ili domen Satane, okončan uspešnim uzlaskom na jerusalimsku kulu, koji predočava njegovo kasnije osvajanje donjeg sveta smrti i pakla, kao što i Satana predočava svoj uspeh u Edenu, gde sedi »kao grabljivica« na drvetu života, najvišoj tački u vrtu. Hristova pobjeda nad Satanom, kaže Milton, »podigla« je Eden u pustinji. Četrdeset dana iskušenja komemoriraju se o velikom postu, za kojim odmah u kalendaru sledi Uskrs, a odgovaraju četrdesetog-

ponovo u šetnji

Zoran M. Mandić

Nije
kako sam zamišljao
Niti su krugovi pravilni
koliko moraju
Previše mrtvog drveta u
upotrebi
remeti režim uzdaha
Naginjem se na prozor
da bih zapisao i druge slike
A onda sa beleškama i skicama
izlazim u šetnju
pravim krugove

2.

Samo miljenici tajni mogu tako
uspešno da prodiru u reči
da se bave njihovim zapreminama
da se igraju s njima
Oni su izdržljivi i za najdosadnija
ponavljanja
priča o: smislovima
uzvraćanjima
grehovima
Oni ne odustaju od namera proglašavanja
svojih visina
zaboravljajući da druge saslušaju do kraja
Pamteći samo svoje

3.

Šetnja je
pravi oslobodilački pokret
u kome se usklađuje telesni ritam
sa ritmom duše
I nije nevažno s kim si u šetnji
koga ćeš baš u njoj uvrediti
koga ćeš uputiti na važne naslove
kome ćeš možda i uzgred preporučiti sasvim
novu šifru
objasniti čud brave
važnost asfaltnog policajca

Naravno
u šetnji se mnogo i sluša
paziš na razmak reči koje uzimaš
koje te zapljuskuju
bezobzira na mesto navoda

na promenu temperature predmeta koje
dodiruješ
dok zamišljaš priču govornika
Važno je paziti
na upotrebjene trikove
Govornik ne sme migoljiti
Ne smeš ga ispustiti iz ruku
niti pustiti da ti se približi
Okolo je osetljivo
Ruka nervozna
Sve je to jedna veza
jedno poimanje stvari

4.

O Helderlinu se napričalo
i napevalo
Niko mu više ne može pomoći ni u
najboljoj šetnji
Kafka i Niče su u krizi
Borhes se umorio
a mladi nadobudni pesnici zarasli
u bilijarske štapove gađaju jedan drugog
U mrtve mete više niko ne gleda
Izgovaram rečenicu: SVE JE TO U VEZI SA BOGOM
I ne grešim
Grehovi su i tako utemeljeni na volji bogova
na propustima u pregledu igre koju kontrolišu
U njihovim video-igramama
SILAZIM SA SVOG NEBA MEĐU LJUDE I MEĐU PESNIKE
Mnogo su navikli pesnici
Potežu zardale noževe
i bruse ih na ostricama započetih pesara
i sisaju sunce
i sipaju ga u razne tečnosti koje ispijaju
Alkohol je s njima
i nedozrela ženska mladež koju obaraju
bolestima
Otpozdravljam šizofrenicima na odelu za fi
Znaju, kažu, da me poštuju
i zapisuju dok govorim

5.

Evo: p o č i n j e m
Evo: p r e s t a j e m

Hvala šetnji

Epizoda o Adonisovim vrtovima u trećoj knjizi **Vilinske kraljice** poznat je engleski primer simbolike **locus amoenus**. O Adonisovim vrtovima se govori kao o »raju«, iz kojega potiče i u koje se seme života vraća u prirodnom ciklusu. Kod Spensera nalazimo umirućeg boga Adonisa, purpurni cvet amaranta² (povezan sa Sidnijem koji je zbog fatalne povrede bedrenjače postao omiljeno istorijsko otelovljenje Adonisa), i gaj pun mirti na vrhu planine.

Reynolds (Henry Reynolds) jedan od najranijih i najoštrijih Spenserovih kritičara nagoveštava na ležeran, pomodan način svoga vremena, etimološku vezu između Adonisa i Edena, mada Spenser ne povezuje eksplicitno ovaj vrt i Edem, kraljevstvo Uninih roditelja iz prve knjige. Isto tako on nigde eksplicitno ne smešta svoje vrtove na vrh cikličkog sveta ispod meseca, mada govori o Adonisu kao o »eterne in mutabilitie«, što nas podseća na **Mutabilitie Cantos** i na raspravu boginje Promenljivosti i Jupitera, održanu u sveri meseca, na granici Jupiterovog sveta. U ovoj pesmi se dokazi koje Promenljivost iznosi u svoju korist, okreću u korist Jupitera, jer dokazuju načela postojanosti u kretanju. U

dišnjem lutanju u pustinji, okončanom Jošuinim osvajanjem obećane zemlje, koji ima ista isto ime kao Isus (Jošua, Ješua, **Izgubljeni raj**, XII, 307-314).

Eliota pesma **Pepeljava sreda** (Ash Wednesday), zasniva se na Danteovom **Cistilištu** i istovremeno se dotiče ovih biblijskih i lutrijskih tipologija. Središnja slika pesme je vijugavo stepenište Danteove planine, koje vodi do rajskog vrta. Prisutni su i tonovi Izraelja u pustinji, (»Ovo je naša zemlja. Imamo svoje naslede«), Jezekiljeve puste doline, i posta. Kako je pesnik zaokupljen uzlaskom, imamo samo letimičan pogled na prirodni ciklus: »prozorski otvor ispupčen kao smokvin plod«, »cvet belog gloga«, i »plećata figura odevena u plavo i zeleno«, koja se ponovo javlja kao čutljivo »vrtno božanstvo« u **locus amoenus**. U završnom odlomku pesnik se vraća od opšte na pojedinačnu prošlost, od »ljubičice i ljubičice« u vrtu do nostalgije koju, između ostalog, simbolizuje i »izgubljeni ljljani«.

Imajući u vidu eksplicitan i priznat dug ove pesme prema **Cistilištu**, paralele u slikama ne čine se posebno značajne. Zanimljivije je uporediti sliku »vijugavih stepenica« kod Jeltsa, jer se